

УДК 351.74

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-3-4-7-8-2>

Болоташвілі Зураб Ушангович,

кандидат технічних наук, доцент

(Луганський навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0362-6768>

Головков Олександр Миколайович,

кандидат юридичних наук

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4649-539X>

Бур'ян Ігор Володимирович,

старший викладач

(Луганський навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Івано-Франківськ)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3473-0166>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Статтю присвячено дослідженню правового регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими. Зазначено, що недоліком правового регулювання може бути недосконалість правової регламентації понятійного апарату ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію». Крім того, окремі поняття на практиці можуть неодноково сприймати як поліцейські, так і представники органів контролю. Досліджено, що нововведенням до підстав застосування вогнепальної зброї працівниками поліції є застосування зброї задля примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна. Водночас поліцейський повинен мати обґрунтовану підозру, що це судно використовують для вчинення правопорушень чи становить загрозу.

Ключові слова: примус, поліція, сила, напад, зброя, правопорушення, правомірність.

Постановка проблеми. Застосування вогнепальної зброї правоохоронними органами є крайнім та найбільш суворим заходом примусу. Останній застосовується поліцією в разі, коли менш суворі поліцейські заходи не забезпечують досягання поставленої мети або коли їх застосування є недоцільним. Вогнепальна зброя визнається джерелом підвищеної небезпеки саме

через можливість завдання серйозних тілесних ушкоджень або навіть спричинення смерті. Наявність у поліцейських законної можливості завдання тілесних ушкоджень чи спричинення смерті правопорушнику підвищує інтерес суспільства до цього питання. З огляду на вищевказане, правове регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими має бути чітко визна-

ченим, а правові норми мають однозначно сприймати як поліцейські, так й інші громадяни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковим розробкам у сфері застосування вогнепальної зброї представниками правоохоронних органів присвятили роботи такі фахівці: О. І. Бочек, С. В. Діденко, О. Г. Комісаров, О. О. Мислива, А. С. Нерсисян, Д. Г. Тінін та інші. Незважаючи на наявність наукових розробок у сфері застосування вогнепальної зброї поліцейськими, дослідження окремих проблемних аспектів застосування зброї не знайшли належного відображення в науковій літературі. Дослідження правового регулювання умов застосування зброї представниками правоохоронних органів має суттєве значення для більш якісного виконання поліцейських функцій та підвищення рівня правової визначеності при вноормуванні цієї діяльності.

Мета статті – здійснити правовий аналіз підстав застосування вогнепальної зброї працівниками поліції; дослідити недоліки правового регулювання застосування вогнепальної зброї поліцейськими.

Виклад основного матеріалу. Правоохоронні органи в демократичних країнах світу спрямовують свою діяльність на забезпечення прав і свобод людини. Поліція, запроваджуючи нові методи та засоби, діє в напрямі запобігання та профілактики правопорушень [1, с. 29]. Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2]. Водночас Національна поліція – це орган влади, який у сфері забезпечення обігу та застосування зброї має подвійний адміністративно-правовий статус: з одного боку, має право на зберігання, носіння та застосування вогнепальної зброї, з іншого – поліція є основним суб'єктом публічної адміністрації, що вчиняє адміністративні режимні дії у сфері обігу зброї, яка перебуває в цивільних осіб. Основна мета цього суб'єкта у сферах забезпечення обігу та застосування зброї – надання сервісних послуг (видання та анулювання дозволів), забезпечення максимального контролю за дотриманням режиму обігу зброї, протидія незаконному обігу зброї та її безпідставному застосуванню через використання законодавчо прописаних процедур [3, с. 178]. Враховуючи те, що Національна поліція здійснює функції контролю у сфері обігу зброї, яка перебуває в цивільних осіб, убачається, що правове регулювання застосування та використання зброї безпосередньо поліцейськими має бути чітким, прогнозованим та позбавленим проблемних аспектів. Загалом, вогнепальну зброю можна визначити як джерело підвищеної небезпеки, оскільки недбале чи необережне поводження з останньою може спричинити травмування або навіть загибель людей. А. С. Нерсисян указує, що майже в кожній країні зброя наділена особливим статусом, а її обіг серед населення чітко регламентований чинним законодавством [4, с. 322].

Під поняттям «зброя» слід розуміти предмети та пристрої, призначені для влучення в живу ціль, що не мають іншого призначення. Вогнепальна зброя – це зброя, у якій для викидання снаряду (міни, кулі) з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються під час згоряння металюї вибухової речовини (пороху) або спеціальних горючих сумішей. Вона поєднує в собі засоби безпосереднього ураження (снаряд, міна, куля) і засоби метання їх до цілі (гармата, міномет, кулемет, гвинтівка, пістолет тощо). Сучасна вогнепальна зброя поділяється на артилерійську та стрілецьку зброю й гранатомети [5, с. 201].

Відповідно до Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, затвердженої наказом МВС № 70

від 01.02.2016 р., вогнепальна зброя закріплюється за поліцейським, який склав Присягу на вірність Українському народові, завершив навчання в закладі (установі) та/або пройшов первинну професійну підготовку і направлений для подальшого проходження служби, а також склав заліки зі знання матеріальної частини зброї, порядку і правил її застосування, заходів безпеки при поводженні з нею, виконав норматив з вогневої підготовки та вправу зі стрільби [6].

Національним законодавством установлено умови застосування вогнепальної зброї поліцейськими. Об'єктивна сторона реалізації права співробітника органів поліції на застосування вогнепальної зброї виражається в трьох формах: дотримання норм законодавства, виконання цього права і застосування його норм у визначених ситуаціях [5, с. 197]. Щоб застосування вогнепальної зброї було правомірним, необхідна наявність правової та фактичної підстав застосування вогнепальної зброї, взятих у їх сукупності. Правова підстава – це наявність складу правопорушення в діях особи, а фактична – необхідність негайного його припинення із застосуванням вогнепальної зброї [7, с. 93].

Відповідно до ст. 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя. Захищати життя людини є обов'язком держави. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [8]. Наявність у поліцейських права застосовувати вогнепальну зброю зумовлюється специфікою такої діяльності, адже їх діяльність нерідко пов'язана з небезпекою, яка може загрожувати як самому поліцейському, так й іншим особам. А оскільки і ці інші особи, і самі поліцейські мають однакове право на захист власного життя чи життя іншої особи (а поліцейські – ще й обов'язок захистити життя та здоров'я інших людей) від протиправних посягань, то право поліцейських на застосування зброї має чітке підґрунтя. І ті держави, у яких поліцейські мають право в передбачених законом випадках застосовувати зброю, підвищують так рівень гарантування безпеки в суспільстві [4, с. 325].

Поліцейський після проходження спеціальної підготовки уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї а також на її застосування й використання [2]. Чинним законодавством передбачені загальні умови застосування вогнепальної зброї (застосування зброї з попередженням про наміри) та виняткові умови (екстрене застосування зброї допускається без попередження про наміри).

Так, поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю (з попередженням):

- 1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у разі загрози їхньому життю чи здоров'ю;
- 2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;
- 3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;
- 4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;
- 5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;
- 6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;
- 7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського;

8) для примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що таке судно використовується для вчинення правопорушення або становить загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського, шляхом пошкодження чи знищення безпілотного повітряного судна та/або складових частин безпіотної авіаційної системи [2].

Вважаємо за необхідне розглянути основні поняття та проблемні аспекти, які стосуються вищевказаних положень. На нашу думку, тут варто вказати, що недоліком правової регламентації цих положень є насамперед понятійний апарат, який неоднозначно сприймається під час застосування різними суб'єктами.

Варто наголосити, що поліцейський має право застосовувати зброю у вищезгаданих випадках тільки після здійснення законної вимоги про припинення вчинення правопорушення (за необхідності) та словесного попередження про можливість застосування вогнепальної зброї.

Міжнародними вимогами встановлено, що поліцейський зобов'язаний представитися та зробити чітке попередження про намір використання вогнепальної зброї, надати час на усвідомлення своєї вимоги, за винятком реальної надмірної загрози або створення ризику смерті [9, с. 34]. Отже, за загальним правилом застосуванню вогнепальної зброї має передувати попередження голосом або через звуковідтворювальний пристрій.

Що стосується нападу на працівника поліції або членів його сім'ї: окремі нормативно-правові акти надають перелік осіб, яких можна зарахувати до членів сім'ї. Так, членами сім'ї є: особа, яка перебуває в шлюбі із суб'єктом, діти зазначеного суб'єкта, будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), зокрема особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі [10]. Мотиви нападу на працівників поліції (хуліганські, для уникнення затримання, для заволодіння зброєю та ін.) не впливають на право застосовувати зброю. Зброя може бути використана тільки для припинення нападу на працівників поліції, а не інших правопорушень проти працівників поліції [5, с. 198]. Напад у такому разі має бути явним та напряму становити загрозу саме життю та здоров'ю. Застосування вогнепальної зброї є допустимим для відбиття не будь-якого нападу на поліцейського чи членів його сім'ї, а виключно того нападу, який становить загрозу життю чи здоров'ю. Водночас варто мати на увазі, що за загальним правилом застосування зброї допускається виключно в разі, коли інші превентивні заходи чи заходи примусу є недоцільними або ж їх застосування не забезпечує досягнення поставленої мети.

Щодо захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю, то обставинами, які свідчать про загрозу для життя та здоров'я особи, слід визнати застосування холодної та вогнепальної зброї, здійснення ударів у життєво важливі органи, нанесення ударів однієї особою з боку групи правопорушників, завдання ударів, після яких особа не може піднятися й не подає ознак життя, наїзд або спробу наїзду автотранспортом, застосування різноманітних технічних засобів, обливання паливною або хімічною рідиною, спробу завдати удар пляшкою, кидання каміння в громадян, спробу скинути громадянина з висоти, виштовхування особи з транспортного засобу, що рухається, спробу здійснити підпал або вибух об'єкта, де перебувають люди тощо [5, с. 198–199]. Отже, загроза життю чи здоров'ю при такому нападі має бути явною та створювати реальну небезпеку для особи.

При застосуванні зброї для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі, варто враховувати окремі особливості. У такому разі працівник поліції може застосовувати вогнепальну зброю тільки щодо осіб, яких обґрунтовано підозрюють у захопленні заручників (тобто безпосередньо вчиняють дії, направлені на обмеження волі особи та забезпечення умов щодо її незаконного утримання). Застосування зброї до осіб, які не підпадають під цю категорію з вищевказаної підстави, є незаконним.

У разі застосування зброї для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення поліцейський має не тільки передбачити неминучість, а й усвідомлювати необхідність вчинення захисних дій [5, с. 200]. У цій умові важливим є саме розпізнання початку нападу на охоронювані об'єкти. Розпізнання такого нападу залежить від внутрішнього переконання поліцейського, який має намір застосовувати вогнепальну зброю, що залежить від професійних знань, навичок та набутого досвіду.

Зброю можуть застосовувати проти особи, яку застали під час учинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти, тобто залишити місце вчинення правопорушення. Відповідно до Кримінального кодексу України, тяжким злочином є діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років. Особливо тяжким злочином є діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі [11]. Застосовуючи вогнепальну зброю за цих умов, найперше поліцейському варто оцінити ситуацію та здійснити миттєву попередню кваліфікацію діяння. Це особливо важливо з огляду на те, що застосування зброї стосовно осіб, яких підозрюють у вчиненні нетяжкого злочину чи кримінального проступку, за цієї умови заборонене. Під поняттям «застали під час» розуміють такі обставини, за яких правопорушення вчинено щойно (на очах) у присутності співробітників поліції або ж очевидці чи сукупність ознак на місці події вказують на конкретну особу як правопорушника.

Поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю для затримання особи, яка чинить збройний опір чи намагається втекти з-під варти. Варто погодитися з окремими авторами щодо тлумаченням поняття «збройний опір», під яким розуміють активну протидію будь-якої особи здійсненню поліцейським своїх службових повноважень, поєднану із застосуванням вогнепальної чи холодної зброї або інших речей та предметів, що можуть бути застосовані як зброя. Під поняттям «втеча» розуміють самовільне залишення особою, яка відбуває покарання у вигляді позбавлення волі чи арешту або перебуває під вартою як підозрюваний, об'явучений чи підсудний, місця, де вона була, з метою постійного чи тимчасового ухилення від подальшого перебування в ньому. Закон надає працівникам поліції право застосовувати зброю для припинення тільки такої втечі, яка відбувається в них на очах [5, с. 201–202].

Варто наголосити на тому, що під час застосування вогнепальної зброї для зупинення транспортного засобу поліцейський має право використати зброю виключно з метою завдання пошкоджень транспортному засобу. Водночас водій та пасажир не повинні постраждати. Окремі науковці вказують, що перед здійсненням по-

стрілу в бік транспортного засобу, що рухається, поліцейський повинен оцінити небезпеку для людей, яка настане в разі знешкодження водія цього транспортного засобу [7, с. 97–98].

Воєнний стан установлює специфічні правила та нові умови суспільного життя. Нововведенням до переліку підстав застосування вогнепальної зброї працівниками поліції є застосування зброї для примусового припинення польоту безпілотної повітряної судна. Водночас поліцейський повинен мати обґрунтовану підозру, що це судно використовують для вчинення правопорушень чи воно становить загрозу життю чи здоров'ю людей. Однак перед застосуванням зброї поліцейський має все одно попередити про застосування зброї. Убачається, що таке попередження здійснюють з метою уникнення травмувань сторонніх осіб (наприклад, від падіння уламків безпілотної) та для привертання уваги інших поліцейських. Під час застосування зброї по безпілотному повітряному судну слід бути особливо уважним та постійно контролювати простір, який розташований за ціллю, задля уникнення влучання в сторонні об'єкти (наприклад, багатоповерхівки).

Водночас законодавець передбачив виключні випадки, коли застосування вогнепальної зброї без попередження буде допустимим. Так, відповідно до ч. 6 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

- 1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;
- 2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;
- 3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;
- 4) якщо особа чинить збройний опір;
- 5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю [2].

Зупинимося лише на деяких аспектах вищевказаних положень. У першій умові поліцейський здійснює затримання особи з вогнепальною зброєю в руках. По-перше, саме застосування (оголення) зброї при такому затриманні має відповідати закону. По-друге, поліцейський має чітко визначити перед правопорушником ту відстань, на якій йому слід триматися. Це має підтверджуватись відеофіксацією або ж свідченнями очевидців.

Поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною й достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу [2]. У разі застосування вогнепальної зброї поліцейський зобов'язаний будь-якими силами гарантувати безпеку інших осіб і надати невідкладну медичну допомогу потерпілій особі [12, с. 223]. Необхідно зауважити, що поліцейські заходи (зокрема, застосування вогнепальної зброї) мають бути припинені відразу після досягнення мети їх застосування. Наприклад, застосування вогнепальної зброї до правопорушника, який уже фактично припинив відповідний напад, є незаконним.

Відповідно до ч. 8 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю в разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами [2]. Загалом,

міжнародні норми встановлюють, що вогнепальна зброя не повинна застосовуватися, окрім випадків, коли підозрюваний порушник чинить збройний опір або іншим чином ставить під загрозу життя інших і менш крайні заходи є недостатніми для приборкання або затримання підозрюваного правопорушника [9, с. 32]. Також поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності [2]. Небезпечне оточення (наявність перехожих) перешкоджає поліцейським у застосуванні вогнепальної зброї. Як приклад варто навести досвід застосування вогнепальної зброї норвезькими поліцейськими. Так, норвезькі поліцейські часто не ведуть вогонь, поки загрозлива ситуація не переросте в напад, тобто поки безпосередньо самі поліцейські не опиняться в небезпеці. У деяких ситуаціях норвезька поліція уникає застосування вогнепальної зброї до критичного моменту, що має наслідком ухвалення складних у часі рішень за рахунок більш аналітичного обґрунтування, яке могло мати місце в, можливо, більш контрольованій ситуації на дещо ранньому етапі [13, с. 115]. Закон не надає визначення місць, де може бути завдано шкоди іншим особам, тому в практичній діяльності працівник поліції повинен керуватися правилом «Необхідно утримуватися від застосування вогнепальної зброї, якщо від нього можуть постраждати сторонні особи» [5, с. 204].

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, зі свого боку, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора [2]. Автори А. П. Плахотний, О. М. Карпенко пишуть, що застосування вогнепальної зброї поліцейським полягає в оголенні, приведенні в готовність та здійсненні пострілу за наявності підстав, які передбачені статтею 46 Закону України «Про Національну поліцію», без завдання шкоди життю та здоров'ю особи або будь-якому об'єкту. Під активним застосуванням зброї автори розуміють оголення вогнепальної зброї, приведення її до бойової готовності, спрямовування в бік правопорушника та здійснення пострілу з обов'язковим завданням особі тілесних ушкоджень [14, с. 202].

Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її в готовність, якщо вважає, що в обстановці, яка склалася, можуть виникнути підстави для її застосування [2]. Поліцейський ухвалює рішення про виймання з кобури чи спеціального спорядження та наведення вогнепальної зброї на підставі всіх умов та обстановки, що склалися в певний момент часу і коли він має достатні підстави вважати, що дії особи можуть призвести до заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або смерті. Безпідставне виймання та наведення поліцейським вогнепальної зброї може призвести до настання таких негативних наслідків, як обмеження можливості застосування належних заходів примусу, що покликані стабілізувати ситуацію, яка виникла; зайвого занепокоєння сторонніх осіб; а також до можливості здійснення самовільного чи випадкового пострілу [7, с. 93].

Слід зазначити, що Закон України «Про Національну поліцію» передбачає так звані «гарантії особистої безпеки» (ч. 11 ст. 46). Такими гарантіями є можливість поліцейського під час затримання підозрюваних у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки в них документів привести в готовність вогнепальну зброю й направити на цю особу, тим самим невербально попередивши про можливість застосування зброї [9, с. 35].

Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил чи для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб [2]. Для подання сигналу тривоги чи виклику допоміжних сил, як правило, використовують постріл вгору з вогнепальної зброї. Д. Г. Тінін, О. О. Мислива пишуть, що пострілом угору є випуск реального снаряду в повітря, який часто використовують як попереджувальний. Постріл угору може створювати небезпеку для оточення, якщо не вживають необхідних заходів безпеки. Несправна зброя, випадкове або неконтрольоване випускання кулі, неправильне націлювання або недостатня оцінка ситуації можуть призвести до випадкових травмувань або пошкоджень людей, які перебувають у близькому оточенні. Однак у поліцейській діяльності є ситуації, коли використання холостих пострілів або пострілів угору може бути виправданим. Це може бути, наприклад, коли необхідно попередити потенційного злочинця про застосування вогнепальної зброї та демонстрації готовності до її застосування [15, с. 187–188]. Використання зброї повинно бути здійснено належним чином, враховуючи необхідність гарантувати публічну безпеку [7, с. 97–98]. Здійснюючи постріл угору, варто враховувати, що реальну кулю випускають угору в повітря та що вона, відповідно, через деякий час падає землю, чим може спричинити травмування сторонніх осіб. Використання в службовій діяльності пострілу вгору має бути завжди розсудливим, відповідати ситуації та етичним нормам у суспільстві.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що в межах цього дослідження здійснено правовий аналіз підстав застосування поліцейськими вогнепальної зброї. Визначено, що недоліком правового регулювання є недосконалість правової регламентації понятійного апарату ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію». Окремі поняття на практиці можуть неоднаково сприймати як поліцейські, так і представники органів контролю. За загальним правилом поліцейський має право застосовувати зброю тільки після здійснення законної вимоги про припинення вчинення правопорушення та словесного попередження про можливість

застосування вогнепальної зброї. У разі застосування зброї при відбитті нападу, такий напад має бути явним та безпосередньо становити загрозу саме життю та здоров'ю. Застосовуючи зброю для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі, варто враховувати, що працівник поліції може застосовувати вогнепальну зброю тільки щодо осіб, яких обґрунтовано підозрюють у захопленні заручників (тобто безпосередньо вчиняють дії, направлені на обмеження волі особи та забезпечення умов щодо її незаконного утримання). Під поняттям «застали під час» (у контексті застосування зброї) мається на увазі, що правопорушення вчинено щойно (на очах) у присутності співробітників поліції або ж очевидці чи сукупність ознак на місці події вказують на конкретну особу як правопорушника. Застосовуючи вогнепальну зброю для зупинення транспортного засобу, поліцейський має право використовувати зброю виключно з метою нанесення транспортному засобу пошкоджень. Водночас водій та пасажир не повинні постраждати. Нововведенням до підстав застосування вогнепальної зброї працівниками поліції є використання зброї задля примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна. Однак поліцейський повинен мати обґрунтовану підозру, що це судно використовують для вчинення правопорушень чи воно становить загрозу. Під час застосування зброї по безпілотному повітряному судну слід бути особливо уважним та постійно контролювати простір, який розташований за ціллю, задля уникнення влучання в сторонні об'єкти (наприклад, багатоповерхівки). Здійснюючи постріл угору (попереджувальний постріл), варто враховувати, що реальну кулю випускають угору в повітря та що вона, відповідно, через деякий час падає землю, чим може спричинити травмування сторонніх осіб. Використання в службовій діяльності пострілу вгору має бути завжди розсудливим, відповідати ситуації та етичним нормам суспільства.

Перспективними напрямками подальших розвідок може бути дослідження організації діяльності підрозділів поліції в умовах виконання спеціальних бойових завдань та діяльності окремих підрозділів поліції на деокупованих територіях.

Список використаних джерел

1. Бочек О. І. Міжнародні стандарти застосування сили та вогнепальної зброї поліцією з підтримання правопорядку. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2. С. 25–29.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Діденко С. В. Правила використання зброї працівниками поліції у зарубіжних країнах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2018. Вип. 36 (2). С. 176–178.
4. Нерсесян А. С. Правомірність застосування зброї поліцейськими: порівняльно-правовий аспект. *Conferința științifico-practică internațională, 4 decembrie 2020*. С. 321–325. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/321-325_6.pdf (дата звернення 21.09.2023)
5. Закон України «Про Національну поліцію» : науково-практичний коментар / В. В. Сокурєнко та ін. Харків, 2016. 408 с.
6. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю: наказ МВС України від 01.02.2016 № 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16#Text> (дата звернення 18.09.2023)
7. Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. / О. Г. Комісаров та ін. Дніпро, 2017. 277 с.
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.09.2023).
9. Мислива О. О. Імплементация міжнародних стандартів щодо застосування зброї у законодавство України. *Альманах міжнародного права*. 2017. Вип. 18. С. 30–37.
10. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
11. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
12. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» : науково-практичний коментар / Т. П. Мінка та ін. Дніпро, 2017. 480 с.

13. Steinar Vee Henriksen, Bjorn Ivar Kruke (2020) Norwegian Police Use of Firearms: Critical Decision-Making in Dynamic and Stressful Situations. *Nordic Journal of Studies in Policing*. № 2. P. 99–120. URL: <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/issn.2703-7045-2020-02-03> (дата звернення: 16.09.2023)

14. Плахотний А. П., Карпенко О. М. Щодо розмежування понять «застосування» та «активне застосування» вогнепальної зброї поліцейськими Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. Випуск № 4 (81). Частина 1. С. 200–203.

15. Тінін Д. Г., Мислива О. О. Холостий постріл або постріл вгору: необхідність чи можливість у службово-бойовій діяльності поліцейських (теоретичний аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 77 (2). С. 185–190.

References

1. Bochek, O.I. (2022) Mizhnarodni standarty zastosuvannia syly ta vohnepalnoi zbroi politsiieu z pidtrymannia pravoporiadku [International standards for the use of force and firearms by law enforcement police]. *Nauka i pravookhorona*, 2. S. 25–29 [in Ukrainian].

2. Pro Natsionalnu politsiiu [About the National Police]: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 r. № 580-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (data zvernennia: 10.09.2023) [in Ukrainian].

3. Didenko, S.V. (2018) Pravyla vykorystannia zbroi pratsivnykamy politsii u zarubizhnykh krainakh [Rules for the use of weapons by police officers in foreign countries]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia*. 36 (2). S. 176–178 [in Ukrainian].

4. Nersesian, A.S. (2020) Pravomirnist zastosuvannia zbroi politseiskymy: porivnialno-pravovyi aspekt [Lawfulness of the use of weapons by police officers: a comparative legal aspect]. *Conferința științifico-practică internațională*, 4 decembrie 2020. S. 321–325. Retrieved from: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/321-325_6.pdf (data zvernennia 21.09.2023) [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiiu»: naukovo-praktychnyi komentar (2016). [Law of Ukraine “On the National Police”: scientific and practical commentary] / V.V. Sokurenko ta in. Kharkiv. 408 s. [in Ukrainian].

6. Pro zatverdzhennia Instruksii iz zakhodiv bezpeky pry povodzhenni zi zbroieiu [On the approval of the Instruction on safety measures when handling weapons]: nakaz MVS Ukrainy vid 01.02.2016 № 70. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16#Text> (data zvernennia 18.09.2023) [in Ukrainian].

7. Taktyko-spetsialna pidhotovka (2017). [Tactical special training]: navch. posib. / O. H. Komisarov ta in. Dnipro. 277 s. [in Ukrainian].

8. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 12.09.2023) [in Ukrainian].

9. Myslyva, O.O. (2017) Implementatsiia mizhnarodnykh standartiv shchodo zastosuvannia zbroi u zakonodavstvo Ukrainy [Implementation of international standards regarding the use of weapons in the legislation of Ukraine]. *Almanakh mizhnarodnoho prava*. 18. S. 30–37 [in Ukrainian].

10. Pro zapobihannia koruptsii [On preventing corruption]: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1700-VII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (data zvernennia: 10.09.2023) [in Ukrainian].

11. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal codex of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennia: 15.09.2023) [in Ukrainian].

12. Naukovo-praktychnyi komentar Zakonu Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiiu» : naukovo-praktychnyi komentar (2017). [Scientific and practical commentary on the Law of Ukraine “On the National Police”: scientific and practical commentary]. T.P. Minka ta in. Dnipro. 480 s. [in Ukrainian].

13. Steinar Vee Henriksen, Bjorn Ivar Kruke (2020). Norwegian Police Use of Firearms: Critical Decision-Making in Dynamic and Stressful Situations. *Nordic Journal of Studies in Policing*. № 2. P. 99–120. Retrieved from: <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/issn.2703-7045-2020-02-03> (дата звернення: 16.09.2023) [in English].

14. Plakhotnyi, A.P., & Karpenko, O.M. (2022). Shchodo rozmezhuvannia poniat «zastosuvannia» ta «aktyvne zastosuvannia» vohnepalnoi zbroi politseiskymy Natsionalnoi politsii Ukrainy [Regarding the distinction between the concepts of “use” and “active use” of firearms by police officers of the National Police of Ukraine]. *Pravovyi chasopys Donbasu*. 4 (81). Chastyna 1. S. 200–203 [in Ukrainian].

15. Tinin, D.H., & Myslyva, O.O. (2023). Kholostyi postril abo postril vhoru: neobkhidnist chy mozhlyvist u sluzhbovo-boiovii diialnosti politseiskyykh (teoretychnyi aspekt) [Idle shot or upward shot: necessity or possibility in official and combat activities of police officers (theoretical aspect)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Pravo*. 77 (2). S. 185–190 [in Ukrainian].

Bolotashvili Zurab,

PhD, Associate Professor

(Luhansk Educational and Scientific Institute

of the Donetsk State University of Internal Affairs, Ivano-Frankivsk)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0362-6768>

Holovkov Oleksandr,

PhD in Law

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4649-539X>

Burian Ihor,

Assistant Professor

(Luhansk Educational and Scientific Institute

of the Donetsk State University of Internal Affairs, Ivano-Frankivsk)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3473-0166>

LEGAL REGULATION OF THE USE OF FIREARMS BY POLICE OFFICERS

The article is devoted to the study of the legal regulation of the use of firearms by police officers. It is noted that the lack of legal regulation may be the imperfection of the legal regulation of the conceptual apparatus of Art. 46 of the Law of Ukraine “On the National Police”. Individual concepts in practice may be perceived differently by both the police and representatives of control bodies. It is stated that, as a general rule, a police officer has the right to use a weapon only after fulfilling a legal demand to stop committing an offense and a verbal warning about the possibility of using a firearm. It was established that in the case of using a weapon to repel an attack, such an attack must be obvious and directly pose a threat to life and health. It is emphasized that when using weapons to free hostages or persons who have been illegally deprived of their liberty, it should be taken into account that a police officer can use firearms only against persons who are reasonably suspected of taking hostages (that is, directly carrying out actions aimed at restricting a person's freedom and ensuring conditions regarding its illegal retention). It was determined that when using a firearm to stop a vehicle, the police officer has the right to use the weapon solely for the purpose of causing damage to the vehicle. At the same time, the driver and passengers should not be injured. It has been investigated that an innovation in the grounds for the use of firearms by police officers is the use of weapons to forcibly stop the flight of an unmanned aircraft. At the same time, the police officer must have a reasonable suspicion that this vessel is being used to commit offenses or poses a threat. It is emphasized that when using weapons on an unmanned aerial vehicle, one should be especially careful and constantly monitor the space behind the target in order to avoid hitting foreign objects (for example, high-rise buildings). It is also worth emphasizing that when shooting upwards (a warning shot), it is worth considering that a real bullet is released into the air, and accordingly falls to the ground after some time, which can cause injury to bystanders. The use of an upward shot in official activities must always be prudent, correspond to the situation and ethical norms in society.

Key words: coercion, police, power, attack, weapon, offense, legality.